

A.T. HÜSEYNOVA

Heydər Əliyev adına AAHM

XARİCI DİL DƏRSLƏRİNDƏ VIDEO MATERIALDAN İSTİFADƏ

Məqalə ingilis dilinin öyrədilməsində video materialdan istifadə etmənin üsullarından və onun effektiv nəticələrindən bəhs edir.

Video iki sinxron sensorlu səsli və vizual kanal vasitəsilə məlumat ötürən multimedia növüdür. Video ilə bir prezentasiya bir neçə rejimdə təqdim edilir: səsli görüntü, şəkillər ilə və subtitrlərlə. Bu coxcəhətliyi, yəni məlumatı eyni anda şəkil, hərəkət, səs və mətnlə paralel olaraq çatdırılması onu digər texniki vasitələrdən üstün edir. Tələbələr (kursantlar) söz və realistik səhnələrin vəhdətilə dərs materialını yaxşı qavrayır və yadda saxlayır. Kadrların müəyyən bir temple daima dəyişməsi, kompleks şəkildə həm görmə, həm eşitmə analizatorlarına təsir edir, tələbələrin təfəkküründə, hisslərində, düşüncə tərzində dönüş yaradır. Film vasitəsilə tələbələrin təfəkkürünü, düşüncə qabiliyyətini aktivləşdirir və dünyagörüşünü formalaşdırır.

Videomaterialdan istifadə tələbələri dil öyrənməyə həvəsləndirir və uğur qazanmasına səbəb olur.

Video materialdan istifadə aşağıdakılara imkan verir [1]:

- yeni lüğəti tez öyrədir;
- tələbələrin qavrama və müzakirə etmə qabiliyyətlərini gücləndirir;
- tələbələr arasında bilik bazasının inkişafına kömək edir;
- öyrətmə və öyrənmə prosesində müxtəliflik yaradır;
- motivasiyanı gücləndirir, tələbələrdə entuziazmı yüksəldir;
- tələbələrin konsentrasiya olmasına kömək edir;
- dərsə marağı artırır.

Video materialla dərs keçdikdə müəllim əvvəlcədən ona hazırlaşır və baxılacaq hissələri götür-qoy edir. Film və ya video hər ikisi dil öyrənməkdə ən effektiv texniki vasitələr olmaqla yanaşı onlardan ehtiyatla istifadə etmək lazımdır, **yəni bəzi qaydalar gözlənməlidir [2]:**

1.Video materialın uzunluğuna diqqət yetirtmək lazımdır və bu vaxt 5-15 dəqiqə həddini aşmamalıdır;

2.Video materialın göstərilmə müddətini, tələbəyə verilən hər tapşırığın yerinə yetirilməsi vaxtını, klipi neçə dəfə göstərəcəyinizi və s. nəzərə alaraq vaxtı düzgün bölüşdürülməsi;

3.Kontekst seçilir, yəni video material ardıcıl olmadıqda və ya müəyyən hissəni əhatə edərsə öncədən göstəriləcək hissə seçilir və hazır vəziyyətdə saxlanılır. Lazım gəldikdə süjet, personajlar və ya vəziyyətlər qısaca təsvir edilir. Diqqəti cəlb etmək üçün video bir neçə saniyə səsiz göstərilir;

4.Məqsədlər təyin edilir: nə üçün bu videonu seçmişiniz? Məsələn, tələbələr a) "Request forms"-"rica formaları"nı öyrənsinlər; b) filmə şərh versinlər; c) gördükləri hekayəni və ya əhvalatı söyləsinlər; d) filmi və ya fraqmenti müzakirə etsinlər [3];

5.Tələbələr video klipi izləyərkən, onlara tamamlamaq üçün qabaqcadan konkret tapşırıqlar hazırlanır. Bu onları videoya diqqətlə baxmağa sövq edəcək. Onlar videonu izləməklə bərabər verdiyiniz formaları, ifadələri, yəni dili də işlətməlidirlər;

6.Qabaqcadan görülməli tədbirlər -video materiala aid tapşırıqlar və lüğət sözləri müəyyənləşdirilir, onlara tələb olunan izahatlar hazırlanır. Mətnə görə hansı sözlərin mənasını tələbələr özləri gümanla tapa bilər? Mimika və əl-qol hərəkətləri ilə hansı sözlərin mənasını vermək olar? Bu nöqtələr video materialda qeyd edilir, onların işləmə planı qurulur, həmçinin, ara-sıra video saxlanılır və tələbələrə sual verilir.

Video materialdan istifadəyə hazırlıq mərhələləri və tətbiqi yolları. Video materialdan istifadə üsulu əvvəlcədən təyin edilir və plan qurulur. Ona görə ki, video material istifadə etmənin müxtəlif yolları və mərhələləri mövcuddur:

1-ci mərhələdə (stage 1) [4,5]:

a)Video materialın təqdimatı üçün plan hazırlamaq (cədvəl 1-də planın sxemi verilmişdir)

Cədvəl 1

1	Class: (sınıf) Subject:(fənn)	Subject: (mövzu)
2	Name of the textbook lesson (dərsin adı)	mövzu
3	Title of the video film (video filmin adı)	mövzu
4	Objectives of the lesson (dərsin məqsədi)	
5	Objectives of the video film (video filmin məqsədi)	
6	Scope of the film (filmin müddəti)	
7	A brief description of the film (filmin qısa təsviri)	
8	Suggested activities for the film (nəzərdə tutulan çalışmalar)	

b) münasib materialı seçmək [6]:

- material maraqlı olmalıdır;
- material aktual olmalıdır;
- material tələbələrin tələbinə cavab verməlidir;
- material əvvəlki dərslə əlaqələndirilməlidir;
- material tələbələrə yeni bilik verməlidir.

2-ci mərhələ. Bu mərhələ materialın təqdimat yollarının seçilməsidir. Materialı təqdim etməyin aşağıdakı yolları vardır:

Freeze frame (donmuş ekrana baxmaq) [7]:

- tələbələr ekrandakı donmuş şəkilləri təsvir edirlər;
- tələbələr onlara paylanmış tapşırıq vərəqəsindəki lüğətin sözlərini şəkillərə uyğun tapırlar;
- tələbələr ekrana baxır və izləyəcəkləri filmin mövzusunu tapmağa çalışırlar;
- tələbələr sonrakı kadrlarda nələr baş verəcəyini, surətlərin nə deyəcəklərini və necə hərəkət edəcəklərini fərz edirlər.

Sound only (ancaq səsli baxmaq):

- tələbələr qulaq asır və ekranda nə baş verəcəyini gümanla tapırlar;
- tələbələr eşitdiklərini qeyd edirlər;
- tələbələr qulaq asır və video skriptdəki boş yerləri doldururlar;
- tələbələr videoya baxır, danışanlara qulaq asır və parakəndə şəkildə verilmiş kəsik dialoqları ardıcılıqla düzürlər.

Silent viewing (səssiz baxmaq):

- tələbələr videomaterialın səssiz görüntüsünə baxır və hadisənin onlara verilmiş çalışmadakı hansı bəndinə aid olduğunu tapırlar;
- tələbələr video materialdakı adamların nə barədə danışdıqlarını təxmin etməyə çalışırlar;
- tələbələr dialoqun surətini alır. Dialoqda ancaq bir tərəfin A-nın sözləri yazılmışdır. B-nin nə dediyini isə tələbələr təxmin edib yazmalıdırlar.

Split viewing (hissə-hissə baxmaq):

- tələbələrin yarısı filmin bir hissəsinə, yarısı isə başqa hissəsinə baxır. Bu hissələrin hər ikisinin oxşar və fərqli cəhətləri var. Tələbələr onları ayırd etməli və oxşar və fərqli cəhətləri müzakirəyə çıxarmalıdırlar;
- tələbələr yenə iki qrupa bölünür: birinci qrup qabaqda oturub video materialı izləyir, ikinci qrup isə arxası ekrana oturur və videoya baxmır ancaq səsə qulaq asır və qeydlər edir. Sonra həmin qruplar cütlüklərə bölünüb üzbəüz otururlar. Səse qulaq asanlar apardıqları qeydlərə əsasən video materiala baxanlara xarakterlərdən kimin nə dediyini soruşur. Beləliklə onlar *listening* (dinləmə) və *speaking* (nitq) bacarıqlarını inkişaf etdirirlər;
- tələbələr yarıya bölünür. Sınıfın yarısı videoya səssiz baxır, digər yarısı isə görüntüyə baxmır, səsə qulaq asır. Sonra bir səssiz baxan, bir görüntüyə baxan üzbəüz oturur və eşidib-gördüklərini paylaşırlar.

Normal viewing (normal baxmaq) [8]:

- tələbələr videonun başlanğıcını seyr edir və sonra nələr baş verəcəyini təsəvvür edirlər;
- tələbələr videonun sonunu seyr edir və əvvəlində nələr olduğunu təxmin edirlər;
- tələbələr bütün materialı başdan ayağa izləyirlər və hadisələrdən xəbərdar olurlar.
- tələbələr video materialı qısa hissələrə bölünmüş yəni, parakəndə parçalar şəklində izləyirlər və sonra həmin parçaları xroniki ardıcılıqla düzürlər.

3-cü mərhələ. Bu mərhələdə artıq video materialı necə təqdim edəcəyinizi seçmişsiniz. İndi üçüncü mərhələdə seçdiyiniz təqdimat növünə əsasən baxışdan əvvəl, baxış vaxtı və baxışdan sonrakı dövrdə tələbələrə veriləcək çalışmalar hazırlanır. Çalışmalar yalnız lüğət və qrammatikaya aid olmamalıdır, həmçinin, ünsiyət vasitəsi olan dilin nitq praktiasını da inkişaf etdirmək lazımdır. Bildiyimiz kimi çalışmalar *communicative* (kommunikativ) və *non-communicative* (qeyri-

Humanitar elmlər

kommunikativ) olur. İngilis lingvisti Harmer bu çalışmalar arasındakı fərqi aşağıdakı kimi təsnif etmişdir (cədvəl 2) [9]:

Cədvəl 2

Non-communicative activities	Communicative activities
No communicative desire <i>Ünsiyyət arzusu yoxdur</i>	A desire to communicate <i>Ünsiyyət arzusu var</i>
No communicative purpose <i>məqsəd yoxdur</i>	A communicative purpose <i>məqsəd var</i>
Form not content <i>Forma məzmunlu deyil</i>	Content not form <i>Məzmun formada deyil</i>
One language item only <i>Yalnız bir dil elementi</i>	Variety of language <i>Dilin müxtəlifliyi</i>
Teacher intervention <i>Müəllimin müdaxiləsi</i>	No teacher intervention <i>müdaxilə yoxdur</i>

Gördükləri film fraqment barədə rəy yazmaq tələbələr üçün daha maraqlıdır. Bunun üçün aşağıdakı formatta bir bülleten hazırlanır. Tələbələrə həmin suallar ətrafında bu formanı doldurmaq tapşırılır (cədvəl 3) [10]:

Format for writing a review (rəy yazmaq üçün forma)

Cədvəl 3

Title of the video (<i>videonun adı</i>)	
Name of the student (<i>tələbənin adı</i>)	
Characters (<i>personajlar</i>)	
A brief summary (<i>qısa məlumat</i>)	
What I like best in this story (<i>video materialda nəyi çox xoşladım</i>)	
How I rate this story (Give stars from 1* to 5***** where 1 is the lowest score and 5 the highest) <i>Mən bu videonu necə qiymətləndirirəm (1 ulduz * ən aşağı bal, 5***** ulduz yüksək bal)</i>	

Belə bir formanın doldurulması sonrakı işlərin daha səmərəli qurulmasına imkan yaradacaq. Grammatika dərslərində də tədris filmlərindən istifadə etmək çox faydalıdır. Bu qrammatikaya aid materialın daha yaxşı mənimsənilməsinə imkan yaradır. İş prosesi demək olar ki, eynidir (əvvəlcədən hazırlıq, materialın seçilməsi, leksik materialın öyrədilməsi). Lakin, fərqli cəhət odur ki, burada əsas diqqət qrammatik materiala yönəldilir və çalışmaların əksəriyyəti qrammatikaya aid olur.

Cədvəl 4

<p>1 What else would you like to be included in the video? 2 What is your opinion on the use of the video? _____ 3. Which part of the video did you like the best? Give scores 1 is the lowest 5 the highest Silent reading ; Pronunciation exercise ; Writing task ; Miming ; Student's prediction ☐ Asking questions and giving answers in groups ; Video clippings of the drama ; Any other (please specify).</p>	<p>1 Videoda daha nəyin olmasını istərdiniz? _____ 2 Video materialdan istifadə etmək barədə sizin fikriniz nədir? _____ 3. Video materialla dərslə hansı hissəsini daha çox bəyəndiniz? Aşağıdakıları 1-5 bal arası qiymətləndirin. Səsiz oxu; Tələffüzə aid tapşırıq; Mimika ilə tapşırıq; Tələbələrin proqnozu; Qrupla sual-cavab; Və başqa nələr (adlarını çək.....).</p>
---	---

4-cü mərhələ. Bu mərhələdə artıq hazırlıq işləri başa çatmışdır və qurulmuş plan əsasında dərsi aparılır. Video materialla aparılan dərslərin mənfi və müsbət cəhətlərini müəyyən etmək üçün

onun həmkarlarla müzakirəsi əhəmiyyətlidir və gələcək təcrübəyə də təsiri böyükdür. Bu məqsədlə aşağıdakı formanın (*sorğu forması*) tələbələrə çatdırılması əhəmiyyətli ola bilər (cədvəl 4) [12].

Dərslərdəki mövzu ilə bağlı əlavə məlumat verməklə yanaşı, leksik vahidlərin artırılmasında, söz ehtiyatının zənginləşməsində, eləcə də praktik nitq vərdislərinin inkişafında bu dərslərin misli bərabəri yoxdur. Video materiallar dərslərdə rəng qatmaqla bərabər, tələbələrin həyatına da rəng qatır. “ Brave heart”, “Uzaq sahillərdə”, “Xoca”, “Royal Air Force” bu kimi ingiliscə film fraqmentlərdən istifadə olunan dərslər tələbələrdə, xüsusilə kursantlarımızda öyrəndikləri dilə qarşı həvəs və ruh yüksəkliyi yaratmaqla bərabər, vətənpərvərlik hissləri oyadır və onu qüvvətləndirir [13].

NƏTİCƏ

Video materialların vasitəsi ilə ingilis dilinin tədrisi tələbələrin bacarıqlarını, xüsusilə də kommunikativ bacarıqlarını artırmaq üçün faydalıdır. Dilin əsas funksiyası ünsiyyət vasitəsi olmasıdır. Video materiallarla tədris materialının inkişaf etdirilməsi tələbələrin təfəkkürünü gücləndirir, dünyagörüşünü genişləndirir və xarici dildə kontekstual gündəlik söhbətlər etmək üçün onların imkanlarını artırır.

ƏDƏBİYYAT

- 1.Kretsai Woottipong Effect of Using Video Materials in the Teaching for University Students. International Journal of Linguistics, 2014. Vol. 6. No. 4.
- 2.Chusni Hadiati. Teaching English Morphology by Using Video-Making Activities Jenderal Soedirman University, Purwokerto, Central Java. 2003.
- 3.Wiiliam Joffrey. Use of Motion Pictures, Educational films and video tapes. London, Oxford Univ. Press 2001.
- 4.Amer Emran Using Video Clips in Teaching English. Online 25 March, 2015.
- 5.Mark McKinnon Teaching technologies: teaching English using video online Students. International Journal of Linguistics, 2014. Vol. 6. No. 4.
- 6.Jeffrey Peters. Use of Educational Films. London Plenum Press.
- 7.Н.А. Вдовенко. Использование кинофрагментов на уроках английского языка. М.: “Просвещение”, 1997.
- 8.Jamie Keddie. Video for the English classroom, 2001 <https://www.teachingenglish.org.uk/article/video-english-classroom>
- 9.Najmaddinova, S. H. Second Language Teaching Methods. Bakı: Azərbaycan Təhsil Nazirliyi. “Borçalı Nəşriyyatı”, 2011.
- 10.Lindsay, C. and Knight Learning and Teaching English Using Video *Materials*. Oxford: Oxford University Press, 2006.
- 11.Золотницкая С. П. Использование учебного фильма на уроках английского языка. М.: “Прогресс”, 1996.
- 12.Harmer, Jeremy. *The Practice of English Language Teaching. Third Edition. Completely Revised and Updated*. England: Pearson Education Limited. 2001.